

УДК 341.1/8 341.9

DOI 36919/3041-1149(Print).4.2024.149-156

В. І. Тиравський,
аспірант кафедри права,
ПВНЗ «Європейський університет»
email: vtyravsjskyj@e-u.edu.ua
ORCID ID 0009-0008-2792-9609

АНАЛІЗ РІШЕНЬ ЄСПЛ ЗА 2019–2024 РОКИ У СПРАВАХ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ

Стаття присвячена аналізу рішень Європейського суду з прав людини за 2019–2024 роки у справах щодо порушення прав українських журналістів на свободу вираження поглядів згідно зі статтею 10 Європейської конвенції з прав людини. Розглянуто ключові аспекти балансу між правом на свободу вираження поглядів і захистом репутації та конфіденційності за допомогою прецедентів у справах «Editorial Board of Grivna Newspaper v. Ukraine», «Agentstvo Televideniya Novosti, OOO v. Ukraine», «Sedlets'ka v. Ukraine» та «Volodymyr Torbich v. Ukraine». У статті виявлено основні проблеми національного правозастосування в судових справах проти журналістів, охоплюючи недотримання принципу пропорційності обмежень і санкцій, а також недостатню аргументацію рішень національних судів. Основна увага зосереджена на практичному значенні рішень Європейського суду з прав людини для покращення доступу журналістів до суспільно важливої інформації, захисту журналістських джерел і встановлення стандартів щодо свободи вираження поглядів у демократичному суспільстві. Розроблено рекомендації для вдосконалення правозастосовної практики в Україні, які охоплюють реформу законодавства, посилення судового контролю за втручанням у професійну діяльність журналістів і впровадження міжнародних стандартів. Результати дослідження можуть бути використані для гармонізації українського законодавства з європейськими нормами та розвитку демократичних інститутів у контексті євроінтеграції.

Ключові слова: свобода вираження поглядів, журналісти, ЗМІ, ЄСПЛ, ЄКПЛ.

Постановка проблеми та її актуальність. Україна як держава-член Ради Європи зобов'язана дотримуватися положень Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ), а рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) мають обов'язковий характер для національної правової системи. Рішення ЄСПЛ у справах щодо порушення прав журналістів на свободу вираження поглядів ухвалюють на основі тлумачення положень статті 10 ЄКПЛ, згідно з якою кожен має право дотримуватися своїх поглядів, отримувати й передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади й незалежно від кордонів. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками та відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є потрібними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я або моралі, захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або підтримки авторитету та безсторонності суду [1].

ЄСПЛ у своїх рішеннях щодо захисту прав журналістів на підставі статті 10 ЄКПЛ підкреслює важливість масмедіа як основного інструменту для поширення інформації серед громадськості про важливі події заради плюралізму й демократії. Журналісти мають право не лише на свободу вираження поглядів, але й на захист своїх джерел. ЄСПЛ наголошує, що захист джерел журналістів є наріжним каменем свободи преси. Це право також охоплює ситуації, коли інформація була отримана незаконно, якщо журналіст діє в межах професійної діяльності, виконуючи свою роль у суспільстві. Однак це право пов'язано з певними

обов'язками та відповідальністю. Журналісти мають бути обережними під час поширення такої інформації, особливо коли йдеться про репутацію інших осіб. ЄСПЛ встановлює, що обмеження свободи вираження поглядів для журналістів повинні бути встановлені національним законодавством і відповідати об'єктивним стандартам. Важливим також є визначення балансу між правом журналістів на вираження власних поглядів і правами третіх осіб, яких таке вираження може стосуватись. Існуючі критерії аналізу й оцінки такого балансу пізнаються в найкращий спосіб на конкретних прецедентах з огляду на обставини справ.

Українські журналісти досить часто стають жертвами утисків і порушення своїх прав, охоплюючи цензуру, тиск та ігнорування на запити з боку органів державної влади, погрози, стеження, фізичні напади, фінансові санкції та штрафи. Зважаючи на такі тенденції, аналіз рішень ЄСПЛ стає інструментом для захисту їхніх прав, що дає змогу усувати недоліки національного законодавства та його застосування, а також удосконалювати національну судову практику для функціонування демократичного суспільства. Інтеграція стандартів ЄСПЛ сприяє гармонізації правової системи України з європейськими нормами та реформуванню національних механізмів забезпечення свободи вираження поглядів, що є особливо актуальним у період євроінтеграційних процесів. Тому аналіз рішень ЄСПЛ у справах щодо захисту прав журналістів на свободу вираження поглядів є досить потрібним для зміцнення демократичних інститутів і формування стандартів правозастосування в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дотримання й порушення права журналістів на свободу вираження поглядів у рамках статті 10 ЄКПЛ активно досліджують науковці Центру демократії та верховенства права й фахівці Платформи прав людини в Україні. Верховний Суд готує регулярні інформаційні огляди практики ЄСПЛ у справах, які стосуються порушення права українських і зарубіжних журналістів на свободу вираження поглядів. Теоретичні та практичні аспекти рішень ЄСПЛ, їхній вплив на українське законодавство, судову систему й правозастосування аналізують у своїх наукових працях такі вчені, як О. Яновська, В. Зінкін, П. Гуйван, Є. Білоусов і Л. Опришко, а також такі відомі юристи та фахівці з міжнародного права, як С. Головатий, М. Гнатівський, Т. Анцупова, О. Задорожний, О. Бусол, В. Буткевич та С. Шевчук. Але кількість звернень українських журналістів до ЄСПЛ з метою захисту права на свободу вираження поглядів неухильно та стабільно зростає, й рішення Суду за 2019–2024 роки досі так і не проаналізовані, тому в цьому дослідженні намагаємося заповнити цю прогалину. Йдеться про справи, згідно з обставинами яких українські журналісти за допомогою масмедіа мали право публікувати суспільно важливу інформацію щодо подій у регіоні та діяльності державних посадових осіб, але в подальшому були притягнуті до відповідальності за такі дії.

Метою наукової роботи є аналізування рішень ЄСПЛ за 2019–2024 роки у справах щодо захисту права українських журналістів на свободу вираження поглядів, згідно зі статтею 10 ЄКПЛ, як формулювання основних аспектів, які можуть стати орієнтиром для реформування національного законодавства та судової практики на основі конкретних прецедентів.

Виклад основного матеріалу. Справу «*Editorial Board of Grivna Newspaper v. Ukraine*» (№ 41214/08 і № 49440/08) було порушено через дві публікації в херсонській газеті «Гривня» 2006 року, що містили негативну інформацію про суддю, який був причетний до корупційних правопорушень [2]. Зокрема, перша стаття висвітлювала парламентські дебати, в яких висловлювались обвинувачення на адресу судді у зв'язку з можливими корупційними діями, а друга, відповідно, стосувалася процесу дифамації, ініційованого суддею через зміст першої статті. Суддя подав позов до суду про захист своєї репутації та зажадав спростування деяких тверджень, опублікованих у газеті «Гривня». Суд першої інстанції задовольнив позов частково, визнавши, що деякі з опублікованих тверджень були образливими для судді та не ґрунтувались на достовірних фактах. Отже, редакція газети була зобов'язана сплатити фінансову компенсацію за моральну шкоду судді, а також опублікувати спростування. «Гривня» в червні 2018 року звернулася до ЄСПЛ із скаргою, вказуючи на порушення її права на свободу вираження поглядів, гарантованого статтею 10 ЄКПЛ, і 16 квітня 2019 року ЄСПЛ підтвердив це в своєму рішенні. На нашу думку, Суд у своєму рішенні зазначив кілька важливих аспектів:

1. *Суспільна значущість інформації.* ЄСПЛ вказав, що публікації, які стосуються діяльності суддів або інших посадових осіб, є частиною громадської дискусії та мають важливе значення

для суспільства. Критика суддів, особливо коли йдеться про підозри в корупційних діях, є частиною вільної публічної дискусії, й журналісти мають право висловлювати свої думки з цих питань, навіть якщо вони є оціночними та критичними.

2. *Оціночні судження й факти.* ЄСПЛ зазначив, що важливо розмежовувати оціночні судження, які є частиною свободи вираження поглядів від тверджень, які мають фактичну основу. У цьому разі херсонська газета «Гривня» не стверджувала нічого, що було б прямо підтверджено фактами, а висловлювала своє оціночне судження стосовно діяльності судді. ЄСПЛ підкреслив, що оціночні судження журналістів, навіть суперечливі, є важливою частиною свободи слова, зокрема коли йдеться про посадових осіб, діяльність яких підлягає публічному контролю.

3. *Відсутність пропорційності обмеження свободи вираження поглядів.* ЄСПЛ зазначив, що втручання в свободу вираження поглядів журналістів повинно бути пропорційним меті, яку переслідує держава. У цьому випадку, згідно з рішенням ЄСПЛ, фінансові санкції та зобов'язання спростувати публікацію були надмірними, оскільки обмежували свободу вираження поглядів журналістів без належного балансу між правом на захист репутації судді та правом на свободу вираження.

4. *Принцип «потреби» й «демократичного суспільства».* ЄСПЛ наголосив, що, хоча захист репутації осіб є важливим, втручання в свободу вираження поглядів журналістів повинно бути обґрунтованим і потрібним у демократичному суспільстві. Враховуючи суспільне значення публікацій, обмеження свободи вираження поглядів журналістів не було достатньо обґрунтованим.

На нашу думку, справа «Editorial Board of Grivna Newspaper v. Ukraine» (№ 41214/08 і № 49440/08) є важливим прикладом захисту свободи преси та свободи вираження поглядів журналістів, зокрема коли йдеться про критику державних посадових осіб. ЄСПЛ вказав, що публікації, які стосуються діяльності суддів або органів влади, мають важливе значення для підтримки демократії, оскільки дають змогу громадськості контролювати їх діяльність. Важливим моментом є те, що ЄСПЛ розрізняє оціночні судження та факти. У цій справі газета «Гривня» висловлювала свою думку про діяльність судді, що є частиною свободи вираження поглядів, навіть якщо ця думка є суперечливою або недостатньо підтвердженою фактами. Принцип пропорційності обмежень свободи вираження поглядів журналістів є ключовим у цій справі, рішення щодо якої зміцнює свободу преси й надає важливе значення публічним дискусіям щодо діяльності влади в Україні.

У справі «Agentstvo Televideniya Novosti, OOO v. Ukraine» (№ 34155/08) йдеться про телевізійну компанію ТОВ «Агентство Телебачення Новини» (АТН), яка була оштрафована та зобов'язана спростувати інформацію, що стосувалась інциденту з офіцером міліції [3]. Інцидент трапився 12 липня 2006 року в Харкові, коли офіцер міліції (нині поліції) випадково випав із тролейбуса під час руху, отримавши травми та перебуваючи в комі певний час. Телекомпанія АТН транслювала чотири інформаційні сюжети про інцидент, в яких повідомлялося, що офіцер міліції вийшов із тролейбуса, перебуваючи під впливом наркотичних або алкогольних речовин, і це стало причиною його травмування. Мати офіцера міліції подала позов до національних судів, вимагаючи спростування цієї інформації, стверджуючи, що це завдало шкоди репутації її сина та його професійній діяльності. Національні суди ухвалили рішення на користь матері офіцера міліції, зобов'язавши телекомпанію АТН спростувати інформацію та виплатити фінансову компенсацію моральної шкоди. 2008 року телекомпанія звернулась до ЄСПЛ, наполягаючи, що рішення національних судів порушували право на свободу вираження поглядів, гарантоване статтею 10 ЄКПЛ. ЄСПЛ розглянув справу та 16 січня 2020 року ухвалив рішення, яке підтвердило порушення статті 10 ЄКПЛ. На нашу думку, Суд зазначив кілька важливих аспектів у своїх висновках:

1. *Суспільна значущість інформації.* ЄСПЛ підкреслив, що інформація, яку публікує масмедіа, повинна відповідати вимогам суспільної значущості. У цьому випадку повідомлення про інцидент з офіцером міліції стосувалося події, яка могла мати публічний інтерес, і тому телекомпанія АТН мала право повідомити про це. Однак важливо наголосити, що масмедіа повинні обґрунтовувати свої твердження, а також перевіряти достовірність інформації перед її публікацією.

2. *Пропорційність обмеження свободи вираження поглядів.* ЄСПЛ визнав, що втручання національних судів у свободу вираження поглядів журналістів повинно відповідати принципу пропорційності. Суд зазначив, що, хоча захист репутації осіб є важливим, національні суди мають враховувати важливість публічної дискусії та інформації, яку поширюють масмедіа. У цьому випадку публікація не ображала конкретну особу, а інформувала суспільство про певний інцидент.

3. *Право журналістів на свободу вираження поглядів.* ЄСПЛ наголосив, що свобода вираження поглядів є основоположним правом, і навіть коли публікація може мати негативні наслідки для конкретних осіб, це не повинно автоматично призводити до суворих санкцій проти журналістів, тим паче коли інформація має суспільне значення. Журналісти повинні мати свободу висловлюватися на суспільно важливі теми, навіть якщо їхні твердження є оціночними або неточними.

4. *Перевірка інформації.* ЄСПЛ визнав, що телекомпанія ATN повинна була перевіряти інформацію, перш ніж поширювати її в ефірі. Утім Суд також звернув увагу на те, що журналісти не завжди можуть мати доступ до всіх фактів, і в цьому разі це не повинно автоматично зумовлювати притягнення їх до відповідальності, якщо не було свідомого наміру поширювати неправдиву інформацію.

На нашу думку, рішення ЄСПЛ у справі «Agentstvo Televideniya Novosti, OOO v. Ukraine» (№ 34155/08) є важливим, оскільки стосується фундаментального балансу між правом на свободу вираження поглядів і правом на захист честі, гідності та репутації. Це створює важливий прецедент для українських судів, який підкреслює потребу в дотриманні стандартів пропорційності під час оцінки спорів між правом на свободу вираження поглядів і захистом репутації. Хоча захист репутації є легітимною метою, накладені на телекомпанію ATN обмеження та зобов'язання спростувати інформацію не відповідали стандартам, визначеним ЄКПЛ. Проте ЗМІ повинні дотримуватися професійних стандартів журналістики включно із перевіркою фактів і уникненням поширення інформації, яка може завдати необґрунтованої шкоди репутації певних осіб.

У справі «Sedlets'ka v. Ukraine» (№ 42634/18) заявницею виступила журналістка програми «Схеми» на Радіо Свобода Н. Седлецька, яка оскаржила рішення Апеляційного суду Києва від 18 вересня 2018 року [4]. Суд дав змогу Генеральній прокуратурі України (нині Офіс Генерального прокурора) отримати доступ до телефонних даних заявниці за 2016–2017 роки. Ці дані містили інформацію про телефонні дзвінки, текстові повідомлення та геолокацію. Прокуратура аргументувала свої дії потребою в розслідуванні справи про можливе розголошення державної таємниці, в якій журналістка була свідком. Н. Седлецька відмовилася від співпраці з правоохоронними органами, вважаючи, що це втручання не лише порушує її права, але й створює ризики для конфіденційності джерел її інформації. Вона звернулася до ЄСПЛ, стверджуючи, що дії прокуратури порушують її право на свободу вираження поглядів, закріплене статтею 10 ЄКПЛ. Після звернення Н. Седлецької ЄСПЛ вперше в історії застосував «Правило 39» стосовно захисту журналістських джерел та ухвалив тимчасове рішення, яке забороняло Генеральній прокуратурі України отримувати дані з телефону журналістки. 1 квітня 2021 року ЄСПЛ ухвалив остаточне рішення про те, що доступ до телефонних даних Н. Седлецької порушує її право на свободу вираження поглядів, яке гарантоване статтею 10 ЄКПЛ. Суд підкреслив важливість захисту журналістських джерел і зазначив, що будь-яке втручання в це право повинно бути чітко обґрунтоване та пропорційне. На нашу думку, ЄСПЛ зазначив кілька важливих аспектів у своїх висновках:

1. *Суспільна значущість інформації.* ЄСПЛ наголосив, що розголошення інформації про джерела журналіста може мати негативні наслідки для суспільного інтересу. Журналістка працювала над розслідувальними матеріалами, які стосувалися важливих суспільних питань, зокрема діяльності високопосадовців і можливих корупційних схем. Захист журналістських джерел є ключовим для забезпечення свободи преси, оскільки їхнє розкриття могло підірвати довіру до журналістики як професії.

2. *Відсутність належної аргументації з боку українських судів.* ЄСПЛ підкреслив, що Апеляційний суд Києва не зміг довести, що доступ до даних телефону журналістки

Н. Седлецької був обґрунтованим і пропорційним. Втручання в професійну діяльність журналістів має бути аргументованим конкретними потребами.

3. *Пропорційність обмеження свободи вираження поглядів.* ЄСПЛ зазначив, що обмеження прав журналістів на свободу вираження поглядів повинні відповідати принципу пропорційності. У цій справі доступ до значного обсягу персональної інформації журналістки Н. Седлецької без надання вагомих підстав вважався непропорційним заходом, який порушував її права.

4. *Захист журналістських джерел.* ЄСПЛ наголосив, що захист джерел інформації є фундаментальним принципом для демократичного суспільства. Будь-яке втручання в це право має бути винятком, а не нормою й повинно підлягати чіткому судовому контролю.

На нашу думку, рішення ЄСПЛ у справі «Sedlets'ka v. Ukraine» (№ 42634/18) стало важливим прецедентом для захисту свободи слова в Україні та має серйозні наслідки для українського правосуддя й медійного простору. Воно вказує на потребу в реформуванні підходів до обробки персональних даних журналістів, посиленні судового нагляду за запитами правоохоронних органів і впровадженні чітких стандартів захисту свободи слова. Національні суди України мають враховувати це рішення для забезпечення балансу між правами на конфіденційність, свободою вираження поглядів і потребами в державній безпеці.

У справі «Volodymyr Torbich v. Ukraine» (№ 14957/13) головний редактор інтернет-видання «Четверта влада» В. Торбіч почав судитися з Рівненською облдержадміністрацією (далі – ОДА) щодо ненадання доступу до публічної інформації, яка мала суспільно важливий характер. 2011 року В. Торбіч звернувся із запитом до Рівненської ОДА щодо виплат премій її співробітників за 2009–2011 роки, знеособивши їх, але вказавши посади. Більшість управлінь Рівненської ОДА надали відповідь на запит належно, але інші управління надали або узагальнені дані, або проігнорували та взагалі не відповіли на запит. Цю справу в Україні розглядали 2012 року в Рівненському окружному адміністративному суді та Житомирському апеляційному адміністративному суді. Скаргу редактора обидві судові інстанції відхилили, зазначаючи, що на інтернет-сайті Рівненської ОДА й на стендах у її приміщенні є дані про те, хто з її співробітників які посади займає, й у такий спосіб їх можна ідентифікувати. А це, на думку національного судочинства, порушує законодавство про захист персональних даних. Вищий адміністративний суд України у відкритті касаційного провадження на вимогу В. Торбіча відмовив. Не погодившись із рішеннями українських судів, головний редактор поскаржився до ЄСПЛ. Український уряд, надаючи пояснення ЄСПЛ, стверджував, що В. Торбіч зловживав своїм правом на подання скарги, бо на перший запит ОДА відповідь фактично надала. Крім того, головний редактор ніколи не користувався отриманою інформацією, як і ніколи не пояснював у запитах мету її використання. 13 липня 2023 року ЄСПЛ ухвалив рішення в цій справі, визнавши порушення прав В. Торбіча. На нашу думку, основні аспекти рішення Суду є такими:

1. *Суспільна значущість інформації.* ЄСПЛ наголосив, що запитувана інформація, яка стосується використання бюджетних коштів і доходів публічних осіб, має прямий зв'язок із суспільно важливими темами. Інтерес до прозорості діяльності органів влади та контролю за фінансовими витратами відповідає принципам демократичного суспільства.

2. *Відсутність належної аргументації національних судів.* ЄСПЛ зазначив, що відмова надати інформацію щодо премій співробітників Рівненської ОДА не була достатньо обґрунтована. Зокрема, суди вважали, що розголошення цієї інформації могло порушити законодавство про захист персональних даних, але не розглянули можливість її знеособлення, що зробило б інформацію доступною для заявника.

3. *Журналістська діяльність як підстава для доступу до інформації.* ЄСПЛ наголосив, що професія заявника прямо вказувала на мету збору інформації – журналістське розслідування. Національне законодавство не вимагає пояснювати причини отримання інформації, проте зі звернень до судів було зрозуміло, що вона потрібна журналісту для аналізу використання бюджетних коштів.

4. *Принцип пропорційності.* ЄСПЛ встановив, що відмова надати інформацію не відповідала принципу пропорційності. Захист персональних даних не може використовуватись як безумовна підстава для обмеження доступу до інформації, особливо коли йдеться про суспільно значущі теми.

У справі «Volodymyr Torbich v. Ukraine» (№ 41713/13, № 29980/15) заявниками виступили журналісти В. та А. Торбіч, які оскаржили відмову Центральної виборчої комісії (далі – ЦВК) надати їм доступ до автобіографій і фотографій 22 кандидатів з Рівненщини в народні депутати України під час парламентської виборчої кампанії 2012 року. Запити журналістів базувалися на законах України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації», які дають змогу розголошення конфіденційних даних за умов суспільної потреби. Однак ЦВК надала журналістам декларації лише восьми депутатів і повідомила, що ще чотири декларації є у відкритому доступі. А копії декларацій інших нардепів ЦВК не надала, вказавши, що поширення документів без їхньої згоди є порушенням законодавства про захист персональних даних. Цю справу розглядали в Окружному адміністративному суді та Київському апеляційному адміністративному суді. Вони відхилили скаргу журналістів, зазначивши, що декларації містять дані не лише про парламентарів, але й про членів їхніх сімей. Після відхилення позовів українськими судами заявники звернулися до ЄСПЛ, стверджуючи, що це порушує їхнє право на свободу вираження поглядів, яке гарантоване статтею 10 ЄКПЛ. 28 березня 2024 року ЄСПЛ ухвалив рішення в цій справі, визнавши порушення прав журналістів. На нашу думку, Суд підкреслив кілька важливих аспектів:

1. *Суспільна значущість інформації.* ЄСПЛ наголосив, що доступ до автобіографій і фотографій кандидатів у народні депутати є критично важливим для забезпечення прозорості виборчого процесу. Така інформація, яка дає змогу громадськості відрізнити «технічних кандидатів» чи «кандидатів-двійників» від реальних кандидатів, є суспільно значущою, оскільки запобігає маніпуляціям і підвищує довіру до виборів.

2. *Відсутність належної аргументації українських органів влади.* Суд зазначив, що українські суди та ЦВК не надали достатніх доказів, які б підтверджували, що відмова була пропорційною та потрібною. На думку ЄСПЛ, українські закони, на які посилялись журналісти, чітко давали змогу розголошення навіть конфіденційних даних у разі суспільної потреби.

3. *Фотографії як публічна інформація.* ЄСПЛ вперше визнав, що фотографії кандидатів у народні депутати є частиною публічної інформації. Під час виборчого процесу це є важливим для ідентифікації кандидатів і забезпечення прозорості виборчої кампанії.

4. *Принцип пропорційності.* ЄСПЛ наголосив, що відмова ЦВК надати доступ до запитованої інформації порушила баланс між захистом приватного життя кандидатів у народні депутати та правом журналістів на свободу інформації. Суд визнав, що у цьому випадку суспільний інтерес переважав над приватним.

На нашу думку, справа «Volodymyr Torbich v. Ukraine» (№ 41713/13, № 29980/15) має важливе значення для медіапростору та виборчого процесу України з таких причин:

- створює прецедент для доступу журналістів до інформації про кандидатів у народні депутати під час виборів;
- наголошує на потребі в забезпеченні прозорості виборчих кампаній через відкритість інформації;
- зобов'язує державні органи влади переглянути підходи до розгляду запитів журналістів, щоб уникнути порушення міжнародних стандартів свободи слова;
- захист конфіденційної інформації повинен бути збалансованим із правом на її отримання, особливо коли йдеться про кандидатів на публічні посади.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження, варто зазначити, що аналізування рішень ЄСПЛ за 2019–2024 роки у справах щодо захисту прав українських журналістів на свободу вираження поглядів, згідно із статтею 10 ЄКПЛ, засвідчує актуальність забезпечення балансу між їхнім правом і захистом репутації, честі, гідності й конфіденційності осіб, про яких вони розповідають у своїх публікаціях. Рішення ЄСПЛ підкреслюють, що засоби масової інформації відіграють ключову роль у забезпеченні права на свободу вираження поглядів, виступаючи посередником між владою та суспільством. У таких справах, як «Editorial Board of Grivna Newspaper v. Ukraine», «Agentstvo Televideniya Novosti, OOO v. Ukraine», «Sedlets'ka v. Ukraine», «Volodymyr Torbich v. Ukraine», ЄСПЛ акцентує увагу на важливості пропорційності обмежень, прозорості судового процесу та потребі в урахуванні суспільного інтересу. Зокрема, у справах

«Editorial Board of Grivna Newspaper v. Ukraine» й «Agentstvo Televideniya Novosti, OOO v. Ukraine» ЄСПЛ акцентував увагу на важливості публікацій, які стосуються діяльності державних службовців, і зазначив, що журналісти мають право висвітлювати суспільно значущі події, навіть якщо вони є потенційно суперечливими. ЄСПЛ вказує, що національні суди повинні зважувати обґрунтованість санкцій або обмежень щодо журналістів, забезпечуючи їх відповідність демократичним стандартам. У справі «Sedlets'ka v. Ukraine» ЄСПЛ вперше в історії застосував «Правило 39», заборонивши втручання в конфіденційність телефонних даних журналістки й захистивши її джерела інформації. Це рішення стало важливим прецедентом для захисту професійної діяльності ЗМІ в Україні та засвідчило, що будь-яке втручання має бути обґрунтоване й обмежене. У справі «Volodymyr Torbich v. Ukraine» ЄСПЛ визнав, що відмова українських органів влади надати запитувану інформацію була непропорційною та порушувала право журналіста на свободу вираження. Доступ до інформації, особливо тієї, що стосується використання бюджетних коштів чи діяльності публічних осіб, є невід'ємною частиною роботи журналістів. Це рішення встановлює важливий стандарт, що захист персональних даних не може автоматично обмежувати доступ до інформації, якщо йдеться про суспільно значущі теми.

Пропонуємо рекомендації для покращення правозастосування в Україні на основі ухвалених рішень ЄСПЛ за 2019–2024 роки у справах щодо захисту прав журналістів на свободу вираження поглядів:

1. **Для національних судів.** Національні суди України часто не забезпечують належної аргументації та балансу між захистом репутації осіб і правами журналістів, тому їм варто враховувати стандарти ЄСПЛ щодо пропорційності обмежень свободи слова та захисту журналістських джерел, особливо у справах, які стосуються суспільно значущих проблем.

2. **Для Верховної Ради України.** Українське законодавство має бути вдосконалене для забезпечення балансу між захистом конфіденційності й доступом до інформації, яка важлива для суспільства. Зокрема, потрібно реформувати закони про захист персональних даних, доступ до публічної інформації та свободу слова, забезпечуючи чіткий баланс між конфіденційністю й суспільним інтересом.

3. **Для журналістів і засобів масової інформації в Україні.** Журналісти й масмедіа повинні дотримуватися високих стандартів професійної етики, особливо в частині перевірки достовірності інформації перед її публікацією, та уникати поширення неправдивих або дифамаційних тверджень.

Отже, рішення ЄСПЛ у справах, пов'язаних із захистом прав журналістів на свободу вираження поглядів, є важливим джерелом для зміцнення демократичних інститутів в Україні. Вони вказують на ключову роль ЗМІ в суспільстві та їх відповідальність за поширення неперевіреної інформації, потребу в захисті журналістів від необґрунтованих переслідувань і санкцій, а також забезпеченні прозорості діяльності органів влади. Інтеграція цих стандартів у правову систему України сприятиме створенню потрібних умов для розвитку вільної преси та захисту прав людини, особливо в період активного євроінтеграційного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Європейська конвенція з прав людини / Верховна Рада України : офіційний вебсайт. 1997. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.10.2024).
- Рішення ЄСПЛ у справі «Editorial Board of Grivna Newspaper v. Ukraine» (№ 41214/08 і № 49440/08) / Верховна Рада України : офіційний вебсайт. 2019. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d97#Text (дата звернення: 05.10.2024).
- Рішення ЄСПЛ у справі «Agentstvo Televideniya Novosti, OOO v. Ukraine» (№ 34155/08) / Верховна Рада України : офіційний вебсайт. 2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f53#Text (дата звернення: 05.10.2024).
- Рішення ЄСПЛ у справі «Sedlets'ka v. Ukraine» (№ 42634/18) / Верховна Рада України : офіційний вебсайт. 2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g53#Text (дата звернення: 07.10.2024).

5. Рішення ЄСПЛ у справі «Volodymyr Torbich v. Ukraine» (№ 14957/13) / Верховна Рада України : офіційний вебсайт. 2023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_i75#Text (дата звернення: 07.10.2024).

6. Рішення ЄСПЛ у справі «Volodymyr Torbich v. Ukraine» (№ 41713/13, № 29980/15) / Верховний Суд : офіційний вебсайт. 2024. URL : [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zakonodastvo/Torbich_Ukraine%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zakonodastvo/Torbich_Ukraine%20(1).pdf) (дата звернення: 05.10.2024).

REFERENCES

1. Evropeys'ka konvensiya z prav ludyny / Verhovna Rada Ukrainy [European Convention on Human Rights / Verkhovna Rada of Ukraine] : ofitsiynyy websayt. 1997. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (accessed: 15.10.2024) [in Ukrainian].

2. Rishennya ESPL u spravy "Editorial Board of Rivna Newspaper v. Ukraine" (№ 41214/08 i № 49440/08) [ECHR decision in the case "Editorial Board of Rivna Newspaper v. Ukraine" (№ 41214/08 i № 49440/08)] / Verhovna Rada Ukrainy : ofitsiynyy websayt. 2019. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d97#Text (accessed: 05.10.2024) [in Ukrainian].

3. Rishennya ESPL u spravy "Agentstvo Televideniya Novosti, OOO v. Ukraine" (№ 34155/08) [ECHR decision in the case "Agentstvo Televideniya Novosti, OOO v. Ukraine" (№ 34155/08)] / Verhovna Rada Ukrainy : ofitsiynyy websayt. 2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f53#Text (accessed: 05.10.2024) [in Ukrainian].

4. Rishennya ESPL u spravy "Sedlets'ka v. Ukraine" (№ 42634/18) [ECHR decision in the case "Sedlets'ka v. Ukraine" (№ 42634/18)] / Verhovna Rada Ukrainy : ofitsiynyy websayt. 2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g53#Text (accessed: 07.10.2024) [in Ukrainian].

5. Rishennya ESPL u spravy "Volodymyr Torbich v. Ukraine" (№ 14957/13) [ECHR decision in the case "Volodymyr Torbich v. Ukraine" (№ 14957/13)] / Verkhovna Rada Ukrainy : ofitsiynyy websayt. 2023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_i75#Text (accessed: 07.10.2024) [in Ukrainian].

6. Rishennya ESPL u spravy "Volodymyr Torbich v. Ukraine" (№ 41713/13, № 29980/15) / Verhovnyi Sud : ofitsiynyy websayt. 2024. URL : [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zakonodastvo/Torbich_Ukraine%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zakonodastvo/Torbich_Ukraine%20(1).pdf) (accessed: 05.10.2024) [in Ukrainian].

V. I. Tyravskiy. ANALYSIS OF ECTHR DECISIONS (2019–2024) ON UKRAINIAN JOURNALISTS' RIGHT TO FREEDOM OF EXPRESSION

The article is dedicated to the analysis of the European Court of Human Rights (ECtHR) decisions from 2019 to 2024 in cases concerning violations of the rights of Ukrainian journalists to freedom of expression under Article 10 of the European Convention on Human Rights (ECHR). The author examines key aspects of balancing the right to express views and the protection of reputation and privacy through precedents in cases such as Editorial Board of Rivna Newspaper v. Ukraine, Agentstvo Televideniya Novosti, OOO v. Ukraine, Sedlets'ka v. Ukraine, and Volodymyr Torbich v. Ukraine. The article identifies key problems in national law enforcement practices in cases against journalists, including the failure to observe the principle of proportionality in restrictions and insufficient reasoning in national court decisions. The focus is on the practical implications of European Court of Human Rights decisions for improving journalists' access to information of public interest, protecting journalistic sources, and establishing standards for freedom of expression in a democratic society. Recommendations have been developed to improve law enforcement practices in Ukraine, which include legislative reform, strengthening judicial oversight over interference in the professional activities of journalists, and incorporating international standards. The results of the study could contribute to harmonizing Ukrainian legislation with European standards and fostering the development of democratic institutions in the context of European integration.

Key words: freedom of expression, journalists, media, ECtHR, ECHR.

Стаття надійшла до редколегії 25 жовтня 2024 року